

วิกฤตการณ์ Child-Centered กับทางออกที่บอกได้

นายปัญญา ทรงเสรี

ครูต้นแบบ ปี 42 ร.ร.มัธยมวัดสิงห์ กรุงเทพฯ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

370.152 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ส 691 ว วิกฤตการณ์ Child-Centered กับทางออกที่บอกได้/ปัญญา
ทรงเสรีย์, กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544.
16 หน้า
ISBN 974-241-219-7
1. การเรียนรู้-ผู้เรียนสำคัญที่สุด 2. Child-Centered
3. ปัญญา ทรงเสรีย์

วิกฤตการณ์ Child-Centered กับทางออกที่บอกได้

โดย นายปัญญา ทรงเสรีย์

สิ่งพิมพ์ สกศ. อันดับที่ 90/2544

พิมพ์ครั้งที่ 1 เมษายน 2544

จำนวน 2,000 เล่ม

จัดพิมพ์เผยแพร่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ถนนสุขุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร. 668-7123 โทรสาร 243-0083

Web Site : <http://www.onec.go.th>

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์

296 ซอยเจริญสนิทวงศ์ 40 ถนนเจริญสนิทวงศ์

แขวงบางยี่ขัน เขตบางพลัด

กรุงเทพฯ 10700

โทรศัพท์ 433-0026-7, 433-8586

โทรสาร 433-8587

คำนำ

หนังสือ "วิกฤตการณ์ Child-Centered กับทางออกที่บอกได้" เขียนโดย อ.ปัญญา ทรงเสรีย์ ครูต้นแบบ ปี 42 สาขาวิชาศิลปศึกษา ร.ร.มัธยมวัดสิงห์ กรุงเทพฯ สนับสนุน จัดพิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นการนำเสนอความคิดที่ได้จากประสบการณ์จริงของอาจารย์จากการเรียนการสอนตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะสถานะของการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งอาจจะมีผู้สอนบางท่านยังไม่ชัดเจนหรือด้วยความเข้าใจผิดหรือด้วยเหตุผลใดก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่อผู้เรียนและกับตัวผู้สอนเองอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการผลักดันให้การปฏิบัติการเรียนรู้ไปสู่ความสำเร็จ

หนังสือเล่มนี้จึงเป็นหนังสือดีอีกเล่มหนึ่ง ที่จะเป็นตัวช่วยของทางออกในการแก้วิกฤตดังกล่าว หรืออาจเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง เพื่อให้คุณครูทุกท่านได้นำไปศึกษา และเรียนรู้ก่อนนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับความเป็นจริง และความต้องการของผู้เรียนมากที่สุด สำนักงานฯ พร้อมทั้งจะให้การสนับสนุนและส่งเสริมคุณครูทุกท่านที่มีความตั้งใจ และพร้อมที่จะทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังใจและกำลังสติปัญญาของตน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างแท้จริง

วันนี้ครูทั่วประเทศกำลังตื่นตัวและพร้อมที่จะก้าวเดินไปบนถนนเส้นทางของการปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยกัน ขอให้ความปรารถนาและเป้าหมายสูงสุดที่คุณครูทุกท่านใฝ่ฝัน จงประสบความสำเร็จ สมดังที่ตั้งใจทุกประการ

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญ

หน้า

	วิกฤตการณ์ Child-Centered	
1.	ปัญหา การที่ครูทุกวิชาพากันสั่งงานเด็กเกินกำลังความสามารถ	2
2.	ปัญหา ครูยึดยึดเนื้อหาสาระให้ครบหลักสูตร และเพื่อให้สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้	4
3.	ปัญหา ห้ามสอนแบบบรรยายทำลายครูเก่งไปมากแล้ว	5
4.	ปัญหา ห้ามท่องจำ ทำลายวัฒนธรรมภูมิปัญญา	7
5.	ปัญหา การให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเองลำพัง ขาดการดูแลส่งเสริมจากครู	8
6.	ปัญหา ครูให้นักเรียนทำเพิ่มสะสมงานทุกรายวิชา	10

วิกฤตการณ์ Child-Centered กับทางออกที่บอกได้

ปัญญา ทรงเสรี*

"...นักเรียนเป็นฝา
วิชาเป็นตะปู
ครูเป็นหมอน
ตอกเอา ตอกเอา..."

เด็ก ๆ ต่างประสานเสียงกันเป็นหนึ่งเดียว เพื่อระบายความอัดอั้นตันใจ บนเวทีเด็ก ณ ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประชุมสัมมนาทางวิชาการ "หนึ่งปีหลัง พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ" เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2543 ซึ่งมีใช้กระแสเสียงที่รุกรำครุบาอาจารย์อย่างแข็งกร้าวและขาดสติ หากแต่เด็กและเยาวชนจากโรงเรียนต่าง ๆ ได้แสดงเหตุและผลสะท้อนภาพการเรียนการสอนในห้องเรียน ในอดีตที่ผ่านมา หรือแม้กระทั่งในยุคแห่งการปฏิรูปการเรียนรู้ได้อย่างเจ็บคมยิ่ง บนพื้นฐานของความเข้าใจในหลักการของ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่และด้วยสำนักแห่งการ "มีส่วนร่วม" ในการปฏิรูปการเรียนรู้ ในฐานะที่ผู้เรียนเป็นผู้ "ถูกกระทำ" และได้ผลกระทบโดยตรงจากพฤติกรรมการสอนของครู

วิกฤตการณ์ **Child-Centered** หมายถึง **สถานการณ์แห่งความสับสน** อันเนื่องมาจากกระแสการปฏิรูปเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ครูปรับตัวไม่ทัน เกิดความเข้าใจผิดในวิธีการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered) หรือถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด จึงนำมาปฏิบัติในห้องเรียนอย่างผิด ๆ และมีผลกระทบโดยตรงต่อผู้เรียน ทำให้เกิดความกังขา วิตกกังวล ความเครียดและความทุกข์เกิดขึ้นในตัวเด็ก เป็นการทาลายขวัญกำลังใจและเจตคติที่มีต่อการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและอาจทำให้ผลการเรียนตกต่ำ อันเนื่องมาจากวิธีการสอนของครู หากปล่อยให้อุบัติการณ์แห่งความสับสนเช่นนี้ดำเนินต่อไป ความมุ่งหวังที่จะเห็นเด็กไทย เก่ง ดีและมีสุข ก็คงเป็นเพียงฝันที่เลื่อนกลาง

*ปัญหา ทรงเสรี โรงเรียนมัธยมวัดสิงห์ เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร 10150 โทร. 849-3038

แต่อย่างไรก็ตามหากคุณครูได้ยังคิดและตั้งสติเพื่อศึกษา พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 4 แนวการจัดการศึกษาให้เห็นอย่างถ่องแท้ รวมทั้งเรียนรู้และทำความเข้าใจในตัวเด็กหรือผู้เรียนอย่างแท้จริงแล้ว ก็จะพบทางออกในการแก้ไขวิกฤตการณ์ Child-Centered ได้ไม่ยากเลย

ปัญหา 1. การที่ครูทุกวิชาพากันสั่งงานเด็กเกินกำลังความสามารถ

ท่ามกลางกระแสของการปฏิรูปการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็น "บุคคลแห่งการเรียนรู้" ครูเกือบทุกวิชาต่างให้นักเรียนทำรายงาน โครงการหรือการบ้านมากมายก่ายกอง โดยที่ไม่ได้ประสานสัมพันธ์กันเลย ทำให้นักเรียนเกิดความเครียด คร่ำเคร่งกับการทำงานส่งครูอย่างหามรุ่งหามค่ำจนไม่มีเวลาพักผ่อน บางครั้งกลายเป็น "การบ้านของผู้ปกครอง" ที่ต้องมาช่วยลูกหลานทำ ลืมเปลี่ยนทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายจนเกินกว่าเหตุ

แนวทางแก้ปัญหา

1.1 ลดภาระงานให้ผู้เรียน "สร้างองค์ความรู้" สำเร็จในเวลาคาบเดียว

ตามความในมาตราที่ 22 ของ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ ระบุว่า "กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ" ซึ่งหมายถึงให้เด็กได้เรียนรู้ไปตามธรรมชาติ มิใช่ฝืนธรรมชาติและเกินกำลังความสามารถ หากแต่การฝึกให้ผู้เรียนเป็น "บุคคลแห่งการเรียนรู้" ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เป็นธรรมชาติ ตามความถนัดและความสนใจ ดังนั้นการให้นักเรียนได้สืบค้นสร้างองค์ความรู้จากห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้หรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ ครูควรมีใบงานเพียงแผ่นเดียว ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้เพียงไม่เกินครึ่งหน้า อีกครึ่งหน้าให้นักเรียนวิเคราะห์และสรุปสาระสำคัญ แล้วส่งครูภายในคาบเรียน ครูก็จะสามารถตรวจให้คะแนนหรือให้นักเรียนแลกเปลี่ยนกันประเมินผลก็ได้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เห็นผลในทันที และไม่เป็นภาระมากเกินไป เด็กก็จะเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ และได้รับการฝึกฝนต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ ในที่สุดคุณลักษณะของความเป็น "บุคคลแห่งการเรียนรู้" ก็จะบังเกิดขึ้นในตัวเด็กอย่างถาวร

1.2 ให้ผู้เรียนได้เลือกทำกิจกรรมตามความถนัดและความสนใจ

ตามความในมาตราที่ 24 (1) คือ "จัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล" ซึ่งก่อนให้รายงานหรือการบ้านแก่นักเรียน ครูควรพูดคุยสอบถามปัญหา ภาระงานในวิชาต่าง ๆ จากเด็กเสียก่อน รวมถึงสำรวจสภาพความพร้อมและความต้องการของนักเรียนแต่ละกลุ่ม แล้วจึงมอบงานให้ทำตามความสมัครใจโดยสอดคล้องกับ

หลักสูตร ซึ่งลักษณะของชิ้นงานอาจเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพความแตกต่างของผู้เรียน จึงจะได้ชื่อว่าเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มิใช่สั่งงานเพื่อสนองความต้องการของครูให้ครูได้รวบรวมผลงานส่งทำอาจารย์ 3 อย่างนี้เค้าเรียกกันว่า "Teacher Centered" ต่างกัน

1.3 ครูร่วมมือกันเขียนแผนการสอนแบบบูรณาการ

ตามความในมาตรา 24(4) "จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน..." ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ นำสาระความรู้ในวิชาต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ดังนั้น ครูจึงควรร่วมมือกันเขียนแผนการสอนในแต่ละวิชาแบบบูรณาการระหว่างวิชา ในระดับชั้นเดียวกันและมีการวัดผลประเมินผลร่วมกัน กิจกรรมโครงการ หรือรายงานที่มอบหมายให้นักเรียนทำ สามารถส่งเข้ารับการประเมินผลได้ทุกวิชาเป็นการลดภาระงานและค่าใช้จ่าย และให้นักเรียนได้มองเห็น "องค์รวมของสาระความรู้" ได้บูรณาการเข้าถึงชีวิตจริง และเห็นประโยชน์และคุณค่าของการทำกิจกรรมอย่างแท้จริง นอกจากนี้ในการนำแผนการสอนไปใช้ ครูควรให้ผู้เรียนได้ร่วมวางแผนการสอน ร่วมแสดงความคิดเห็น และกำหนดกิจกรรมที่ต้องการเรียนรู้และแผนการสอนที่ครูเตรียมไว้ต้องยืดหยุ่นได้ สามารถปรับแผนการสอนได้ตามความต้องการ ความสนใจและสภาพความแตกต่างของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ปัญหา 2.

ครูยึดยึดเนื้อหาสาระให้ครบหลักสูตรและเพื่อให้สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้

ครูมุ่งอัธยาศัยความรู้ให้เด็กมากเกินไปดังเสียงจาก "เวทีเด็ก" ได้สะท้อนออกมาว่า "นักเรียนเป็นฝา วิชาเป็นตะปู ครูเป็นหมอน ตอกเอา ตอกเอา..." โดยอ้างว่าจะต้องสอนเนื้อหาให้ครบตามหลักสูตร และให้เด็กมีความรู้ความจำนำไปสอบแข่งขันเข้ามหาวิทยาลัยได้

แนวทางแก้ไขปัญหา

2.1 สอนวิชาการเรียนรู้มากกว่ามุ่งแต่การสอนที่เน้นการท่องจำ

ความตามมาตรา 24 (5) "ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ" นั้นหมายถึง การที่ครูจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการคิด จากการที่มุ่งเน้นการสอนเนื้อหาสาระให้นักเรียนท่องจำแล้วนำไปสอบมาเป็นการสอนวิธีการเรียนรู้ให้นักเรียน (Learning How to Learn) เพราะในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่เต็มไปด้วยสื่อเทคโนโลยีมากมาย หากครูสอนแต่วิชาความรู้ แม้จะสอนเก่งเพียงใดก็ยังตามโลกไม่ทันเพราะข้อมูลข่าวสารของโลกปรับเปลี่ยนหมุนเวียนไปตลอดเวลา แต่ถ้าครูสอนองค์ความรู้พัฒนากระบวนการคิด นำไปสู่การจดจำอย่างยั่งยืน แล้วสอนวิธีการเรียนรู้และได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยเชื่อมโยงกับชีวิตจริงและเรียนรู้สู่โลกกว้าง ก็เชื่อมั่นได้ว่าศิษย์ของครูจะก้าวตามโลกได้ทัน เพราะได้รู้จักวิธีการเรียนรู้ และรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2 สอนคนมิใช่สอนหนังสือ

ความตอนหนึ่งในมาตรา 24 (3) **"จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง..."** ซึ่งหมายถึงการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการเอา "คน" หรือ "ชีวิต" เป็นตัวตั้ง มิใช่เอา "วิชา" หรือ "หนังสือ" เป็นตัวตั้ง เพราะหากเอาวิชาเป็นตัวตั้ง ก็ไม่สามารถนำการเรียนรู้มาแก้ปัญหาชีวิตหรือขจัดความทุกข์ยากของคนทั้งแผ่นดินได้ ดังนั้นหากครูศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจในหลักสูตรอย่างแท้จริง ก็จะ สามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง และสอดคล้องกับหลักสูตรได้ โดยยึดถือเอาจุดประสงค์รายวิชา ซึ่งเป็นข้อความต่อท้ายคำอธิบายรายวิชาเป็นหลักหากสอนเด็กให้บรรลุจุดประสงค์รายวิชาได้แล้ว ก็หมายถึงการบรรลุผลตามหลักสูตรนั่นเอง

2.3 สร้างนักคิดนักสร้างสรรค์ ไม่ปิดกั้นเข้ามหาวิทยาลัย

ตามความในมาตรา 24 (2) ที่ **"ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา"** เป็นแนวการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด การสร้างสรรค์และการจัดการให้แก่ นักเรียน ซึ่งเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หากครูจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นนักคิดนักสร้างสรรค์ และนักจัดการประสานประโยชน์ที่ดีได้แล้ว ความเป็นนักคิดที่หลากหลายรอบรู้ และมีความยืดหยุ่น จะสามารถทำข้อสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่เน้นความรู้รอบตัวในเหตุการณ์ปัจจุบันได้ดี วิเคราะห์คำถาม สร้างคำตอบได้เก่ง และแน่นอนที่สุด เด็กที่ได้รับการพัฒนาแบบ Child-Centered นั้น ในระยะยาวจะก้าวไปได้ไกลกว่าเด็กที่ถนัดการท่องจำแต่คิดไม่เป็นหลายเท่าตัว

ปัญหา 3.

ห้ามสอนแบบบรรยายทำลายครูเก่งไปมาก

นับเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเป็นอันมากจากการที่ห้ามครูสอนแบบ "บรรยาย" เพราะเข้าใจว่าการบรรยายเป็นวิธีต้องห้ามของ Child-Centered แต่ในความเป็นจริงการสอนโดยวิธีการบรรยายโดยครู ซึ่งถือว่าเป็น "แหล่งความรู้" ที่ใกล้ชิดกับนักเรียนโดยตรง ยังมีความจำเป็นอยู่มาก เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนรู้จากครูซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้จากปัจจัยภายนอกซึ่งเรียกว่า "ปรโตโมสะ" ในขณะที่นักเรียนสามารถใช้วิธีการแห่งปัญหาซึ่งเป็นปัจจัยภายในคิดวิเคราะห์หาเหตุผลตามไปด้วย ซึ่งเรียกว่า "โยนิโสมนสิการ" หากห้ามครูบรรยาย ให้แต่เด็กหันหน้าเข้าหากันเรียนรู้กันเองทุก ๆ คาบ การเรียนรู้ก็จะขาดความสมบูรณ์ และครูที่บรรยายเก่ง ๆ ถ้ายทอดความรู้ได้ดีก็จะหมดคุณค่าไปอย่างน่าเสียดาย

แนวทางแก้ปัญหา

3.1 การบรรยายแบบ "Two Way" กระตุ้นกระบวนการคิด

การบรรยายของครูที่ช่วยเสริมเนื้อหาที่สลับซับซ้อนในใบความรู้ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นเป็นการปูพื้นฐานสร้างองค์ความรู้ในตัวเด็กแต่ควรบรรยายแบบ "Two Way" คือการบรรยายไปถามไปให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในบทเรียนอยู่ตลอดเวลา และกระตุ้นให้นักเรียนได้คิดและกล้าตอบจากลีลาการบรรยายและคำถามที่เร่งเร้ามาจากครู

3.2 ให้คะแนนวัดผลประเมินผลตามสภาพจริงระหว่างการบรรยาย

วิธีการบรรยายที่ดีในบางโอกาสครูไม่ควรบอกความรู้แก่เด็กโดยตรงแต่สร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้และความจริงด้วยตนเอง ขณะเดียวกันครูสามารถให้คะแนนย่อยแก่เด็กที่มีส่วนร่วมในบทเรียนสนใจใฝ่รู้ หรือค้นพบคำตอบได้ด้วยตนเองจะทำให้ผู้เรียนเกิดการตื่นตัวในการเรียนรู้ ตั้งใจฟังครูบรรยายและร่วมกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา

3.3 การบรรยายประกอบสื่อการสอน

หากครูมีสื่อประกอบการสอนทั้งตัวอย่างของจริง ของจำลอง แผ่นภาพเทปบันทึกเสียง วิทยุทัศน์ ฯลฯ จะช่วยเสริมให้การบรรยายเข้าใจได้ง่ายขึ้น เพราะเด็กได้เห็นภาพ และได้ยินเสียงไปพร้อมกันและครูอาจตั้งคำถาม หรือสร้างกิจกรรมหรือเกมประกอบการบรรยายด้วยสื่อต่าง ๆ ได้อีกด้วย ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเพลิดเพลิน และฟังคำบรรยายโดยไม่รู้สึกรำคาญ

ปัญหา 4. ห้ามท่องจำ ทำลายวัฒนธรรมภูมิปัญญา

การปฏิรูปการเรียนรู้ที่สำคัญวิธีหนึ่งก็คือ การปรับเปลี่ยนการท่องจำเนื้อหาวิชามาเป็นการส่งเสริมพัฒนากระบวนการคิด และการลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนเป็นนักคิด นักสร้างสรรค์มากกว่าการลอกเลียนแบบหรือการท่องจำแบบนกแก้วนกขุนทอง แต่อย่างไรก็ตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมิได้ห้ามการท่องจำโดยสิ้นเชิงหากแต่การท่องจำนั้นจะต้องส่งเสริมกระบวนการคิด และรู้จักการนำไปใช้ด้วย และควรใช้กับเรื่องจำเป็นที่ต้องใช้ความจำเพื่อนำไปใช้ในการเรียนรู้ และแก้ไขปัญหา เช่น สูตรคณิตศาสตร์ สูตรคูณ บทอาขยาน คำประพันธ์ในวรรณคดี คำศัพท์ภาษาอังกฤษ เป็นต้น เคยมีการศึกษาพบว่าเด็กชาวเขาซึ่งมีวัฒนธรรมการท่องจำชื่อบรรพบุรุษเป็นบทกวีเพื่อการนับญาติและการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน แต่เมื่อเข้าสู่ระบบโรงเรียนซึ่งห้ามการท่องจำ เป็นเหตุให้เด็กชาวเขาไม่สามารถจดจำชื่อบรรพบุรุษของตนเองได้ เป็นการทำลายวัฒนธรรมการนับญาติอย่างน่าเสียดาย นอกจากนี้ บทอาขยานและคำประพันธ์ในวรรณคดีไทยที่มีความงดงามทางภาษาและมีข้อคิดสอนใจได้ดีกำลังจะเลือนหายไปด้วยเหตุที่ห้ามการท่องจำอย่างไร้เหตุผล

แนวทางการแก้ปัญหา

4.1 จำให้ขึ้นใจ แล้วใช้อย่างฉลาด

วิธีการและวัตถุประสงค์ของการท่องจำสามารถปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะของเรื่องที่ท่องจำ เช่น บทอาขยานและบทวรรณคดีไทยจะต้องรู้จักท่องให้ถูกหลักภาษาและฉันทลักษณ์ เพื่อให้เกิดความไพเราะกินใจจดจำง่าย และนำรูปแบบฉันทลักษณ์มาเป็นตัวอย่างในการเขียนคำประพันธ์ และนำมาใช้แทรกอยู่ในการพูดการเขียน ส่วนการท่องจำสูตรทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ จะต้องศึกษาที่มาของสูตรเข้าใจหลักสูตรใช้สูตร และนำสูตรไปใช้ในการแก้ปัญหาโจทย์อย่างชำนาญชาญเป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า "จำให้ขึ้นใจ แล้วใช้อย่างฉลาด"

4.2 สร้าง Concept ให้นำจดจำ แล้วนำไปใช้ขยายความ

การเรียนรู้ที่ดี คือการให้เด็กรู้จักการสร้าง "Concept" หรือ "ความคิดรวบยอด" ของเนื้อหาสาระที่เรียนให้ได้ มิใช่ให้จดจำรายละเอียดที่ยุ่งยากซับซ้อนเกินความจำเป็น การสร้าง Concept คือการให้นักเรียนจับใจความในเนื้อหานั้น ๆ แล้วดึงมากำหนดเป็น "สาระสำคัญ" หรือ Concept สั้น ๆ แล้วนำแต่ละ Concept มาคิดเป็นคำขวัญหรือบทกลอนเรียงร้อยให้เกิดความไพเราะและจดจำง่าย ตัวอย่างเช่น การสร้าง Concept จากมาตรา 24 ของ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้ 6 ประการ ดังนี้ "ยอมรับความแตกต่าง เสริมสร้างกระบวนการคิด แก้ปัญหา เรียนรู้ชีวิตจริงอิงปัญญาบูรณาการความรู้คุณธรรม สร้างสื่อสิ่งแวดล้อมที่สมวัยพร้อมทำวิจัยการศึกษา เรียนรู้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ชุมชนมาร่วมใจทั่วไทยเอย" จะเห็นได้ว่าการสร้าง Concept จะทำให้เห็นองค์รวมของเนื้อหาสาระ เมื่อนำไปท่องจนเกิดความจดจำแล้ว ก็สามารถขยายความในรายละเอียดได้โดยง่ายเป็นการลดภาระการจำให้เหลือเฉพาะสาระสำคัญที่จำเป็นเท่านั้น

ปัญหา 5.

การให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเองตามลำพังขาดการดูแลส่งเสริมจากครู

มีครูจำนวนไม่น้อยที่เข้าใจว่าการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญคือ การปล่อยให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง หันหน้าเข้าหากัน แบ่งกลุ่มกันทำกิจกรรมโดยลืมครูไปเลย หรือครูให้งานเด็กแล้วก็เดินออกจากห้องไป แต่หลักการสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การที่ครูจะต้องรู้จักเด็กให้มากที่สุด ความรู้ที่ยิ่งใหญ่ของครูคือ การรู้จักผู้เรียนในทุกแง่มุม เมื่อครูรู้จักเด็กอย่างดีแล้ว จึงมีหน้าที่เติมเต็มสิ่งที่เด็กขาดหายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น หรือเติมศักยภาพของเด็กแต่ละคน ดังนั้นครูจึงยังมีความสำคัญที่สุดไม่แพ้ตัวผู้เรียน จำเป็นต้องอยู่กับเด็ก เพื่อสังเกตกระบวนการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนอย่างใกล้ชิด เมื่อพบปัญหาข้อบกพร่องก็จะสามารถช่วยเด็กแก้ปัญหาได้ ดังที่ **ด.ญ.อัจฉรา โททัสสะ** นักเรียนชั้น ม.3 โรงเรียนมัธยมวัดสิงห์ หัวหน้ากลุ่ม นวัตกรรม กล่าวถึงครู Child-Centered ในทัศนะของเธอว่า "...แนะให้ทำ นำให้ดู อยู่ให้เห็น..."

แนวทางแก้ปัญหา

5.1 สร้างรากฐานความรู้เพื่อให้เด็กมีพลังในการเรียนรู้ด้วยตนเองได้

ก่อนที่ครูจะแจกใบความรู้และใบงานให้เด็กแบ่งกลุ่มกันเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูควรสร้างปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน ให้ความเป็นกันเอง พูดคุยกับนักเรียน และตรวจสอบพื้นฐานความรู้ของนักเรียนเสียก่อน เช่น การให้ทำแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre - Test) เมื่อทราบพื้นฐานความรู้ของเด็กแล้ว ครูจึงสร้างองค์ความรู้ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก โดยใช้เทคนิคการสอนกระตุ้นกระบวนการคิด ต่อยอดความรู้ของเด็กให้เพียงพอต่อการไปแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งสอนวิธีการเรียนรู้ให้เด็กคิดเป็น ทำเป็น และแก้ไขปัญหาเป็น เนื้อหาวิชาบางเรื่องยากเกินไปที่เด็กจะเรียนรู้ด้วยตนเองได้ เช่น ในวิชาภาษาอังกฤษ หากเด็กไม่รู้ศัพท์และรูปประโยค ก็ไม่สามารถที่จะอ่านข่าวสารหรือเรื่องราวเป็นภาษาอังกฤษและตอบคำถามในแบบทดสอบได้ ดังนั้นวิธีที่ดีที่สุดก็คือ การที่ครูและเด็กจะพูดคุยกันเพื่อวางแผนการเรียนรู้ร่วมกันและเติมเต็มพื้นฐานความรู้ให้แก่เด็กโดยปรับเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับสภาพของความพร้อมของผู้เรียน ก็จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการเรียนการสอนที่มีความสุข และจะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด ดังคำกล่าวที่ว่า "การเตรียมการที่ดี จะช่วยให้งานสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง"

5.2 แปลงเนื้อหาวิชาที่ยากให้เป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติที่ง่ายและสนุกสนาน

มีคำกล่าวว่า "การปฏิบัติเป็นทฤษฎีที่ยิ่งใหญ่" หมายถึง การที่ครูให้เด็กลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองอย่างเป็นกระบวนการ เด็กก็จะสามารถสรุปสิ่งที่เรียนรู้และฝึกปฏิบัติมาเป็นทฤษฎีหรือองค์ความรู้ได้โดยง่าย เพราะเด็กจะรู้จักจริงจากสิ่งที่กระทำกับมือ ได้ดีกว่าการฟังครูพูดบรรยายหลายเท่าตัว ดังนั้น เนื้อหาวิชาบางอย่างมีความยุ่งยากซับซ้อนและเด็กขาดความรู้ความเข้าใจพื้นฐานที่เด็กจะเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ครูควรปรับเปลี่ยนมาเป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติ โดยแปลงเนื้อหาสาระที่ยากมาเป็นสื่อการสอนหรือเกมต่าง ๆ ให้เด็กได้ทำกิจกรรมหรือเล่นร่วมกันอย่างสนุกสนาน ซึ่งครูจะเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็ก เพื่อคอยเติมเต็มให้ความรู้แก่เด็กไปด้วย หรืออาจสังเกตการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กแต่ละคนแล้วครูจึงเข้าไปสรุปเสนอแนะให้ความรู้เพิ่มเติมภายหลังก็ได้ครูบางคนใช้หลักการ "เล่นปนเรียน" กับเด็กชั้นเล็ก ๆ ให้เด็กจัดกลุ่มเล่นกันอย่างมีอิสระ ครูเข้าไปสังเกตการณ์พร้อมปรับเปลี่ยนการเล่นเป็นการเรียนรู้ โดยไม่พรากไปจากการเล่นเด็กก็จะได้เรียนรู้อย่างมีความสุข รักครู รักโรงเรียน และรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต

ปัญหา 6. ครูให้นักเรียนทำแฟ้มสะสมงานทุกรายวิชา

มีครูส่วนหนึ่ง พยายามที่จะวัดผล ประเมินผลอย่างหลากหลาย และเป็นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นเครื่องมือ จึงมอบหมายให้นักเรียนทำแฟ้มสะสมงานรายวิชาละ 1 เล่ม ซึ่งเป็นภาระหนักสำหรับเด็กทั้งเวลาและค่าใช้จ่าย เพราะหากเรียนสัปดาห์ละ 15 วิชา คงต้องทำแฟ้มถึง 15 เล่มเป็นแน่ ในเมื่อ หลักการสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และมุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปตามธรรมชาติ และเต็มศักยภาพ

ดังนั้น หากครูยึดถือผู้เรียนเป็นสำคัญจริง ก็ต้องคำนึงถึงสภาพความพร้อมและความต้องการของผู้เรียน โคนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมไปตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ซึ่งตามความเป็นจริงการวัดผลประเมินผลตามแนวทางการปฏิรูปการเรียนรู้ เน้นการประเมินอย่างหลากหลายและประเมินตามสภาพจริงมิใช่การใช้แฟ้มสะสมงานอย่างเดียว เพื่อให้ครูได้หาวิธีการหลายๆวิธีมาตรวจสอบและวัดผลประเมินผลผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรมชาติ เพราะจุดมุ่งหมายสำคัญของการวัดประเมินผลในแนวคิดใหม่ก็คือ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้นนอกจากครูเป็นผู้ประเมินผลแล้ว ยังเปิดโอกาสให้นักเรียน เพื่อน และผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมการประเมินผลด้วย

แนวทางแก้ปัญหา

6.1 ดำเนินการวัดผลประเมินผลอย่างหลากหลายและเป็นไปตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

การประเมินผล (Evaluation) มีวิธีการอย่างหลากหลาย ซึ่งวิธีการแบบเดิมนิยมประเมินด้วยแบบทดสอบ (Test) หรือข้อสอบ แต่ในการปฏิรูปการเรียนรู้ ครูจะต้องเพิ่มวิธีการประเมินอย่างหลากหลายและมุ่งเน้นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic) คือการประเมินกระบวนการเรียนรู้ และการปฏิบัติงานของผู้เรียนตามสภาพความเป็นจริง ตั้งแต่เริ่มต้นจนบรรลุผลสำเร็จครบวงจร เป็นการประเมินเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนให้เด็กได้ร่วมประเมินตนเอง และพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ส่วนครูเมื่อทราบปัญหาจุดบกพร่องของผู้เรียน ก็จะชี้ให้เด็กเห็น และร่วมกันพัฒนาจุดบกพร่องให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน ดังนั้นความเชื่อในเรื่องของการประเมินผลตามสภาพจริงจึงเป็นวิธีการประเมินที่สอดคล้องกับหลักการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และช่วยให้ผู้เรียนบรรลุผลการเรียนรู้ได้ดีกว่าการประเมินด้วยข้อสอบแต่เพียงอย่างเดียว

วิธีการประเมินผลตามสภาพจริงสามารถดำเนินการได้หลายวิธี ได้แก่ การประเมินจากการสังเกตพิจารณาจากครู (Observation Assessment) เป็นการเฝ้าสังเกตและบันทึกกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน หรือการเฝ้าดูเด็ก (Kid - watching) โดยมีแบบบันทึกกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งครูอาจนำรูปแบบมาจากทักษะกระบวนการ 9 ชั้นก็ได้ หากเป็นการสังเกตกระบวนการปฏิบัติงานของเด็ก หรือกระบวนการกลุ่ม การประเมินจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) เป็นการประเมินผลงานในแฟ้มจากทุกวิชา โดยให้ผู้เรียนเลือกสรรผลงานเด่น ๆ ในแต่ละวิชามาจัดเข้าแฟ้ม พร้อมทั้งมีใบประเมินตนเอง ใบประเมินจากกลุ่มเพื่อน ใบประเมินจากผู้ปกครอง และใบประเมินจากผู้สอนอยู่ในแฟ้มครบวงจร การประเมินจากรายงาน (Report) หมายถึง การเล่าเรื่องหรือบอกผลสำเร็จในการศึกษาค้นคว้า เรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นใบรายงานแผ่นเดียว หรือรวมเป็นเล่มก็ได้ ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ทำรายงาน เนื้อหาสาระและระยะเวลา การประเมินจากโครงการงาน (Project work) หมายถึงกระบวนการทำงานที่กลุ่มผู้เรียนเป็นผู้กำหนดจุดประสงค์ และกิจกรรมด้วยตนเอง และเสนอผลงานแก่ผู้สอน เช่น

โครงการสำรวจข้อมูล โครงการศึกษาค้นคว้า โครงการสร้างหรือพัฒนาผลงาน เป็นต้น การประเมินจากการจัดนิทรรศการ (Exhibition Assessment) เป็นการนำผลงานจากการศึกษาค้นคว้า หรือสร้างสรรค์มาจัดแสดงต่อสาธารณชน โดยให้นักเรียนร่วมกันประเมินตนเอง ให้ผู้ชมนิทรรศการร่วมประเมิน และครูเป็นผู้ประเมินผลงานและการบริหารจัดการ นอกจากนี้ ครูสามารถที่จะคิดค้นรูปแบบการประเมินตามสภาพจริง เพื่อตอบสนองความแตกต่างของผู้เรียนได้ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น แบบประเมินสำหรับเด็กฝึกปฏิบัติ แบบประเมินสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เป็นต้น

6.2 การจัดทำแฟ้มสะสมงานไม่สร้างภาระยุ่งยากแต่เป็นแฟ้มแห่งความภาคภูมิใจ

การประเมินผลด้วยแฟ้มสะสมงาน (Portfolio Assessment) ที่ถูกวิธี จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขได้ เพราะแฟ้มสะสมงานของนักเรียนพัฒนามาจากแฟ้มผลงานของนักออกแบบ สถาปนิก ศิลปิน นักแสดง นางแบบ ฯลฯ ที่ต้องการนำเสนอผลงานดีเด่นของตนเองในทางธุรกิจและการสมัครเข้าทำงาน ดังนั้น แฟ้มสะสมงานของนักเรียนก็เช่นเดียวกัน คือแฟ้มสะสมผลงานดีเด่นที่เลือกสรรมาจากวิชาต่าง ๆ ที่นักเรียนภาคภูมิใจ นำมาจัดเก็บเข้าแฟ้ม โดยผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนักเรียนและผู้ปกครองร่วมประเมิน และครูเป็นผู้ประเมิน เพื่อให้ผลงานในแฟ้มช่วยสะท้อนภาพของผู้เรียนและเป็นเครื่องมือพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องต่อไป การให้เด็กจัดทำแฟ้มสะสมงาน ควรค่อยเป็นค่อยไปอย่างมีกระบวนการ เด็กจึงจะเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข และภาคภูมิใจในแฟ้มสะสมงานอย่างแท้จริง ส่วนแฟ้มสะสมงานในรูปแบบอื่น ๆ เช่น แฟ้มรายงาน แฟ้มโครงการ ซึ่งใช้กระบวนการกลุ่มสามารถนำเสนอในรูปแบบแฟ้มสะสมงานได้โดยให้ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินผู้ปกครองประเมิน และครูประเมิน ได้ตามความเหมาะสม

วิกฤตการณ์ Child Centered กับทางออกที่บอกได้ ดังที่นำเสนอมานี้ เป็นเพียงทัศนะหนึ่งของครูต้นแบบที่ผ่านประสบการณ์การเรียนรู้จากเด็ก จากเพื่อนครูบนเส้นทางของการปฏิรูปร่วมกัน จากสื่อสารมวลชนต่าง ๆ จากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญและผู้ใหญ่ในวงการปฏิรูป นำมาศึกษาวิเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะต่อสังคม ท่ามกลางกระแสคลื่นของการปฏิรูปที่พัดกระหน่ำวงการการศึกษาของไทยอยู่ในขณะนี้ หวังว่าเพื่อนครูและท่านผู้รู้จักได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์นำมาซึ่งการแก้ปัญหาและพัฒนา โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด เพื่อสยบคลื่นแห่งความสับสนและร่วมกันพัฒนาเด็กไทยให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข ดังที่เราทุกคนปรารถนา

ที่ปรึกษา

ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ดร.วรัญพร แสงนภาพร

ผู้เรียน

นายปัญญา ทรงเสรี ครูต้นแบบ ปี 42

คณะกรรมการ

นางอัมพร ประเสริฐสุข ผู้อำนวยการศูนย์ประชาสัมพันธ์การศึกษาแห่งชาติ
นายกวิน เสือสกุล

จัดพิมพ์และเผยแพร่

ศูนย์ประชาสัมพันธ์การศึกษาแห่งชาติ
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
ถ.สุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300
โทร. 66897123 ต่อ 11166-8